

OLIV TA'LIM TASHKILOTI TALABALARIDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH SHARTLARI VA TALABLARI.

Ro'zmetova Farangiz Azamatovna

Urganch davlat universiteti, Pedagogika fakulteti

“Maktabgacha ta'lim metodikasi” kafedrası stajor o'qituvchisi.

Anatatsiya. Ushbu maqolada Oliy ta'lim tashkiloti talabalarida ilmiy dunyoqarashni shakllantirish asoslari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar. Ilm, bilim, dunyoqarash, innovatsion faoliyat, kasbiy ko'nikmalar, faoliyat, ijodkorlik, virtual darslar, meta olam.

Universitet talabalarida innovatsion faoliyat va bilimlarni muntazam yangilab borishga munosabatni shakllantirish zarur. Axborot jamiyatining yuqori malakali kadrlarga qo'yiladigan talablarini amalga oshirish oliy ta'lim muassasalaridagi fanlarni rivojlantirishda va unda talabalar ishtirokisiz mumkin emas. Talabalarning oliy ta'lim muassasalaridagi muvaffaqiyatiga ko'plab omillar ta'sirini ko'rsatadi: moliyaviy ahvol, salomatlik holati, yoshi, oilaviy ahvol, Oliy ta'limgacha bo'lgan tayyorgarlik darajasi, o'z faoliyatini o'z-o'zini tashkil etish, rejalashtirish va nazorat qilish ko'nikmalariga ega bo'lish, Oliy talimni tanlash sabablari, institut ta'limining o'ziga xos xususiyatlari haqidagi dastlabki G'oyalarning yetarliligi, talim shakli (kunduzgi, kechki, sirtqi, masofaviy ta'lim va boshqalar), o'quv to'lovlarining mavjudligi va ularning miqdori; Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini tashkil etish; universitetning moddiy-texnik bazasi, o'qituvchilar va xizmatchilarning malaka darajasi, Oliy ta'lim nufuzi va nihoyat, talabalarning individual psixologik xususiyatlari.

Ushbu maqola ushbu xususiyatlarni baholash usullarini tahlil qilish va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish maqsadida ularni hisobga olishga bag'ishlangan. Nima uchun ba'zi talabalar bilim va kasbiy ko'nikmalarni o'zlashtirish uchun qattiq va iroda bilan ishlaydilar va yuzaga keladigan qiyinchiliklar faqat kuch va maqsadlarga erishish uchun ishtiyoqni qo'shadi, boshqalari esa hamma narsani bosim ostida bajaradi va har qanday muhim to'siqlarning paydo bo'lishi ularning faolligini keskin kamaytiradi. ta'lim faoliyatini yo'q qilishgacha? Bunday farqlar ta'lim faoliyatining bir xil tashqi sharoitlarida (ijtimoiy-iqtisodiy vaziyat, o'quv jarayonini tashkil etish va uslubiy ta'minlash, o'qituvchining malakasi va boshqalar) kuzatilishi mumkin. Buni tushuntirishda ushbu hodisadan psixologlar va o'qituvchilar ko'pincha o'quvchilarning aqliy darajasi (bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni egallash va muammolarni hal qilishda muvaffaqiyatli qo'llash qobiliyati) kabi individual psixologik xususiyatlarga murojaat qilishadi, ijodkorlik (yangi bilimlarni o'zingiz ishlab chiqish qobiliyati), o'quv maqsadlariga erishishda kuchli ijobiy tajribani ta'minlaydigan o'quv motivatsiyasi,

yuqori darajadagi da'volarning shakllanishiga olib keladigan yuqori o'zini-o'zi hurmat qilish va hokazo. Har qanday murakkab faoliyatda muqarrar bo'lgan tez-tez yoki uzoq davom etadigan muvaffaqiyatsizliklar sharoitida bilim va kasbiy ko'nikmalarni egallash bo'yicha kundalik, mashaqqatli va mashaqqatli mehnat. Har bir o'qituvchi o'zining yuqori o'zini-o'zi hurmat qiladigan va dastlab kuchli ta'lim motivatsiyasiga ega bo'lgan juda qobiliyatli va ijodkor talaba "buzilgan", o'quv faoliyatining u yoki bu turida jiddiy qiyinchiliklarga duch kelganida, o'zining pedagogik amaliyotidan misollar keltirishi mumkin. Oldinga harakat qilishni to'xtatdi, shu bilan birga uning ancha iqtidorli o'rtog'i bu qiyinchiliklarni muvaffaqiyatli yengib chiqdi va vaqt o'tishi bilan ko'proq narsaga erishadi.

Kelajak avlod umuman boshqa ta'lim tizimi va muhitida katta bo'ladi. Ularga bugungi ta'lim jarayonlari juda zerikarli, effektsiz va eng muhimi juda uzoq hamda tartibsiz ko'rinadi. Ularning tasavvur olamlari biznikidan kamida 10 yil oldin shakllanadi. Ularga shunchaki tushuntirish, yozdirish, ko'chirtirish orqali ta'lim berishni imkoni bo'lmaydi. talaba o'zgaradi. Taklif ham. Dunyo ilm-fani hozirdanoq jozibador ta'lim jarayoniga intilmoqda. Hozirda uchqunlari ko'rinayotgan o'zgarishlar kutilmaganda portlab chiqadi va butunlay boshqa olamga qadam qo'yadi.

Shuningdek, imkoniyati cheklanganlarga virtual darslar va meta olam orqali katta tasavvur eshiklarini ochsa bo'ladi.

Milliy istiqlol mafkurasi mohiyat - mazmuni. Tarbiya jarayonida milliy ong va tafakkurni shakllantirish.

Yosh avlodda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish hamma davrlarda millatning ilG'or kishilari diqqat markazida bo'lib kelgan. Insoniyat boshidan kechirgan barcha tuzumlarda davrning o'qimishli, ziyoli, bilimdon kishilari dunyo ilm faniga umuminsoniy madaniyatiga salmoqli hissalarini qo'shganlar. Bilim ilmiy dunyoqarashning asosi bo'lib hisoblanadi. Bilim olish albatta yoshlikdan boshlanadi. «Yoshlikda olingan ilm toshga o'yilgan naqshdir», - deydi dono xalqimiz. Bilimli kishi hech qachon tarix sahifalaridan, xalqimizning qalbidan o'chmaydi. Shunday kishilar qatorida Sharq musulmon dunyosi mutafakkirlaridan al - Kindiy, G'azzoliy, Beruniy, Xorazmiy, Naqshbandiy, Yassaviylarni, G'arb allomalari I. Kant, F. Gegel, L. Feyerbax, A. Shopengauerlarning nomlarini tilga olmasdan bo'lmaydi. Eng buyuk allomalari donishmandlar, o'zlarining noyob asarlari, ta'limotlari bilan insoniyat rivojiga ulkan hissa qo'shganlar. Ular umrlarini ilmu fanga bag'ishlab, bu yorug' olamdan ketar chog'i hayot ilmini chuqur egalladingizmi? degan savolga hech narsa bilmay ketyapman degan ekanlar. Ne ajab, hayot ilmi sirli va murakkabki, anglab yetmoqqa butun insoniyat umri ham yetmaydi.

Bilim ilmiy dunyoqarashning asosi deb aytib o'tdik, shunday ekan dunyoqarashning o'zi nima? Uning qanday shakllari bor?

Dunyoqarash - faqat insongagina xos xususiyat bo‘lib, hayvonot dunyosi boshqa narsa, buyumlar va mavjudodlar uchun bu hol yotdir. Ularda dunyoqarash kishilarning olam va uning o‘zgarishi, rivojlanishi haqidagi ilmiy falsafiy, siyosiy, huquqiy, axloqiy, estetik diniy, qarashlari va tasavvurlari tizimidan iborat. Demak, dunyoqarash bu olam haqidagi yaxlit umumiyashtirilgan bilimlar to‘plamidir. Kishilar tevarak-atrofdagi narsa va hodisalar to‘g‘risida qancha ko‘p ma‘lumotlarga, bilimga ega bo‘lsa, ularning dunyoqarashi ham shu darajada mukammal va puxta bo‘ladi. Avvalo ta‘kidlash lozimki, ilmiy dunyoqarash turlicha buladi. Turli kasb egalari turli xil dunyoqarashga ega bo‘ladi.

Dunyoqarash kishilarda olam haqida yaxlit umumlashtirilgan bilimlar, g‘oyalar turkumini hosil qiladigan ularni muayyan ijtimoiy guruhlar, sinflar, siyosiy partiyalar, ommaviy harakatlar, davlatlar maqsadidan kelib chiqib, baholaydigan va shunga qarab hayotdagi o‘z o‘rnini, amaliy faoliyat yo‘nalishlarini, maqsadlarini aniqlab olishga imkoniyat beradigan ko‘p qirrali va sermazmun tushunchadir.

Dunyoqarashning ikkita darajasi mavjud. Birinchisini, kishilarning kundalik hayotiy amaliy tajribasi hamda kasbiy faoliyati asosida to‘plangan bilimlar, tasavvurlar, qarashlar tashkil qilsa, ikkinchisini ilm-fan tufayli to‘plangan nazariy bilimlar, G‘oyalar yig‘indisi tashkil etadi. Ularning ikkalasi bir-biri bilan uzviy bog‘langan bulib, bir-birini to‘ldiradi. Dunyoqarash ijtimoiy borliqning in‘ikosidir. Unda ijtimoiy turmush aks etadi va u ijtimoiy tuzumga bog‘liq bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish uchun avvalo tashqi va ichki omillarga, sifatli ta‘lim tizimiga, talabalarning moslashuv ko‘nikmalariga alohida e‘tibor qaratishimiz zarur shart ekan.

Adabiyotlar:

1. Tolipova J.O., G‘ofurov A.T. Biologiya o‘qitish metodikasi.-T.: TDPU, 2012. 226 b.
2. Hasanboev.J. va boshqalar. Pedagogika fanidan izohli lug‘at.- T.: Fan va texnologiya, 2008.- 480 b.
3. G‘ofurov A.T. O‘quvchilarda umumbiologik tushunchalarni shakllantirish. – T.: O‘qituvchi, 1976.- 171 b.